

דקדוקי קריאה והדרכה לקורא בציבור בפרשת שמות בהפטרה ובראשון של וארא

א	ג יִשְׁשַׁכָּר: יש לקרוא יִשְׁכָּר, השי"ן השנייה כאילו אינה קיימת
א	י הָבָה נְתַחֲכֶמָּה: הנ"ן רפויה ¹
א	יא עֲנֵנוּ: יש להדגיש את הנ"ן, לשון עָנִי. רַעַמְסֶס: העי"ן בפתח והמ"ם בשוא נח. במקומות האחרים העי"ן בשוא נח והמ"ם בשוא נע
א	טו יח כ לְמִלְדָּת לְמִלְדָּת לְמִלְדָּת: השוא במ"ם נח למרות הגעיה בלמ"ד ²
א	טז וַחֲיָה: מלעיל, הטעם בחי"ת והי"ד רפויה ללא דגש. המילה כולה קמוצה
א	יז וַתִּירָאָן: האל"ף נחה אינה נקראת כאילו כתוב וַתִּירָן מי שקורא את האל"ף וַתִּירָאָנָה עובר למשמעות ראייה במקום יראה. הַמִּלְדָּת הַמִּלְדָּת: השוא במ"ם נח למרות הגעיה בה"א
א	יח עליית שני
א	יט הַמִּלְדָּת: המ"ם ללא דגש ובשוא נח, אין געיה בה"א
א	כ וַיִּיטֹב: הי"ד הראשונה בצירי ולא בחירק, השנייה נחה – לא מבוטאת
א	כא כִּי-יִרְאוּ: הרי"ש בשווא נע, הקורא בשווא נח משבש את המשמעות
ב	ג הַצִּפְנִינֹ: הצד"י דגושה ובשוא נע, אין דגש בפ"א. תָּבַת גִּמָּא: טעם נסוג אחור לת"ו הראשונה. וַתַּחֲמֹרָה בַּחֲמָר: אין מפיק בה"א ולכן הבי"ת אחריה רפה ³
ב	ז הָעֶבְרִית: הרי"ש בחירק חסר והי"ד אחריה בדגש חזק וחולם (אין לקרוא כאילו יש שם אל"ף)
ב	ט וַאֲנִי אֶתֵּן אֶת-שְׁכָרְךָ: טעם טפחא בתיבת וַאֲנִי
ב	יא עליית שלישי
ב	יד הִלְהַרְגֵנִי: הלמ"ד ללא דגש ובשוא נח, הה"א השניה בקמץ חטוף (קטן)
ב	יז וַיִּגְרְשׁוּם: הרי"ש בשוא נע לא בחט"ף ⁴
ב	כ וַיֹּאכֵל לֶחֶם: טעם נסוג אחור ליר"ד
ב	כב נִכְרְיָה: הנ"ן בקמץ קטן, הרי"ש בחירק חסר והי"ד אחריה בדגש חזק
ב	כד אֶת-אַבְרָהָם אֶת-יִצְחָק וְאֶת-יַעֲקֹב: על פי רוב מוטעם טפחא, מרכא סו"פ ⁵
ג	א עליית רביעי
ג	ב וַיִּירָא: במלרע, הטעם בוא"ו אך ההטעמה ברי"ש
ג	ז אֶת-עֲנִי: העי"ן בחטף קמץ והטעם בנר"ן. נִגְשָׁיו: הגימ"ל בשווא נע והשי"ן שמאלית, בדומה לו גם בהמשך ה ו אֶת-הַנְּגָשִׁים
ג	ח וְלֹהֵעֲלֹתוֹ: ול-ה-ע-לתו, למ"ד שווא נח, געיה בה"א, עי"ן בחטף ⁶

¹ לפי כללי "אתי מרחיק" האות הראשונה מודגשת רק כשהיא מוטעמת. כאן יש בנר"ן געיה, ואין בו די להדגיש.

² תנ"ך ברויאר מוסד הרב קוק עמו' תד, וספר טעמי המקרא עמ' 199.

³ בניגוד להמשך פס' ח וַתֹּאמֶר-לָהּ בַת-פְּרֹעֶה שאז המפיק סוגר את ההברה האחרונה של התיבה הראשונה

⁴ גם בכ"י לנינגרד אין געיה

⁵ על פי תורה קדומה: הטפחא בתיבת 'את-יצחק', אבל לא נתקבל כך.

⁶ במילה זו כיון שיש געיה-מתג בוי"ו בראש המילה, לא סומנה געיה בהמשך. אבל זה מקום ראוי לגעיה בגלל החטף שאחריו וריחוקו מהטעם.

ג ט	בָּאָה: הטעם בבי"ת מלעיל לשון עבר
ג יא	אָנְכִי: הטעם המפסיק משנה את ההטעמה למלעיל
ג יג	וְאֶמְרוּ-לִי: געיה באל"ף
ג טו	כָּה-תֹאמַר: כָּה מוקף ולא במונח
ג טז	עליית חמישי
ג יח	הַעֲבִירִים: הרי"ש בחירק חסר והי"ד אחריה דגושה ובחירק מלא, אין לקרוא 'העברים'
ג כ	נִפְלְאוֹתַי: הת"ו בפתח ולא בקמץ. אין להשגיח בקמץ של "קורן" או סימנים ⁷ וכד'. אֶעֱשֶׂה: עיין בפרשת ויחי. העי"ן בחטף סגול ואין להשגיח בשוא של קורן והנגררים אחריו ⁸
ג כא	הָעַם-הַזֶּה: געיה בה"א הראשונה
ג כב	תִּלְכוֹן: מלרע
ד ד	וַיַּחֲזֹק בּוֹ: המילים אינן מוקפות, הטעם נסוג לי"ד
ד ו	הִבֵּא-נָא: געיה בה"א
ד ז	שָׁבָה: מלעיל
ד ט	הֵי־אֵר: יו"ד בשוא נח
ד יא	מִי שֶׁם פֶּה לְאָדָם: מונח מונח זרקא סגול, אין להחליף את המונח השני במקף ולחבר את שתי התיבות אלא יש להרחיב
ד טז	וְהִיא הוּא: טעם נסוג אחור לה"א הראשונה. תְּהִיָּה-לּוֹ: געיה בתי"ו. לְאֱלֹהִים: האל"ף כלל אינה נשמעת
ד יח	עליית ששי
	אֲלֹכָה נָא: טעם נסוג אחור לאל"ף במונח (לא מוקפת) והלמ"ד בשווא נע ולא בחטף ⁹
ד יט	הַמִּבְקָשִׁים: המ"ם בשווא נע, הקו"ף בשוא נח וללא דגש
ד כג	שִׁלַּח: יש להקפיד להדגיש את הלמ"ד, לשון צווי (פיעל) ולא לשון עבר (קל)
ד לא	אֶת-עֲנִיָּם: עי"ן בקמץ קטן, נו"ן בשווא נח ויו"ד בקמץ. יש לקרא עוֹנִיָּם
ה א	עליית שביעי
ה ג	נִלְכָּה נָא: טעם נסוג אחור לנו"ן והלמ"ד בשווא נע
ה יג	כָּלּוּ: במלרע ודגש חזק בלמ"ד
ה כא	יִרָא: הטעם ביו"ד מלעיל
ה כב	עליית מפטיר
	לְמַה הִרְעַתָּה: הטעם במ"ם ללא דגש ואולם בהמשך לְמַה זָה: הטעם בלמ"ד והמ"ם דגושה
ו א	עֲתָה: יש להקפיד על קריאה בעי"ן, קריאה באל"ף במקומה, משנה את המשמעות
	הפטרת שמות נוסח אשכנז ישעיה כז:

⁷ בתשובה לשאלה, נפוצים תיקוני סופרים וקוראים שונים. רובם על פי תנ"ך קורן, בלא יודעים שהמהדורות על פי כא"צ של ברויאר ומפעל הכתר בר אילן מדויקים לאין ערוך יותר מקורן, וכמו שהוסבר כאן כבר כמה פעמים. לכן כשאני כותב "קורן" כוונתי בו זמנית גם לסימנים (בעיקר במהדורות הראשונות) ולעיתים גם לאיש מצליח וכד', ונתקיים בהם: "וכשל עוזר ונפל עזור". יש תיקון קוראים מתוקן בהוצאת חורב לפי ברויאר.

⁸ יש עדות לכך שבכתר אר"ץ העי"ן בחטף סגול, ראה בגליון שמות סט

⁹ על פי רוב תיבה 'נא' מוטעמת ברביעי, על פי תורה קדומה, זקף

כז ז **הַכְמָכֶת**: ה"א בפתח וכ"ף דגושה

כז ח **בְּסִאסָאָה**: הסמ"ך השנייה בשוא נע לא לקרותה כמו חולם¹⁰ **בְּשִׁלְחָהּ**: הלמ"ד רפויה במדויקים¹¹ ולכן היא בשוא נח, הה"א במפיק כז יג **וְהַנְדָּחִים בְּאַרְץ**: לא "מארץ"

כח ב **בִּיד**: לא בִּיד

כח ד **צִיצֵת**: הצד"י השניה בפתח¹². **כְּכַוְרָה**: מפיק בה"א

כח ו **שְׁעָרָה**: העי"ן בשוא נח לא בחטף

כח ז **שָׁגוּ תָעוּ שָׁגוּ תָעוּ שָׁגוּ פָקוּ**: כולן מלרע

נוסח עדות המזרח ירמיה א:

א א **יִרְמְיָהוּ**: המ"ם בשווא נע למרות מה שנהוג בקרב הרבה אנשים לקרוא כאילו יש שם חירק

א ב **לְמַלְכוֹ**: המ"ם בקמץ קטן

א ג **בֶּן-יֹאשִׁיָּהוּ**: השי"ן בחירק חסר והי"ד דגושה וקמוצה, נכון הדבר גם לגבי **צִדְקִיָּהוּ**

א ה **אַצְרָךְ**: הצד"י בקמץ קטן והרי"ש בשווא נח

ראשון של וארא:

ו ו **שני במנחת שבת**

ו ז **לְאַלְהֵים**: האל"ף כלל אינה נשמעת

ו י **שלישי במנחת שבת**

גור אריה צור נר"ו

הקדמה לחומש שמות

יש ליתן את הדעת וליתן טעם לכך שהדגישה התורה בחומש שמות את עניין הידיעה. כגון: [א,ח'] וַיִּקַּם מֶלֶךְ-חָדָשׁ עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא-יָדַע אֶת-יוֹסֵף. וּתְתַצֵּב אַחֲתוֹ מֶרְחָק לְדַלָּה מִה-יַעֲשֶׂה לוֹ [ב,ד']. אֲכֵן נֹדַע הַדְּבָר [ב,יד']. וַיָּדַע אֱלֹהִים [ב,כד']. כִּי יָדַעְתִּי אֶת-מִכְאֲבֵיו [ג,ד']. וְאַנִּי יָדַעְתִּי כִּי לֹא-יִתֵּן אֶתְכֶם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְהִלָּד [ג,יט']. וַיֹּאמֶר פְּרַעֲה מִי יִהְיֶה אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקֹלוֹ לְשַׁלַּח אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת-יְהוָה [ז,ה']. וְגַם אֶת-יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח [ז,ב']. וְשָׁמִי ה' לֹא נֹדַעְתִּי לָהֶם [ו,ארא ו,ב']. וַיָּדַעוּ מִצְרַיִם כִּי-אַנִּי יְהוָה [ז,ה']. כֹּה אָמַר יְהוָה בְּזֹאת תֵּדַע כִּי אֲנִי יְהוָה [ז,יז']. לְמַעַן תֵּדַע כִּי-אֲנִי בִּיהוָה אֱלֹהֵינוּ [ח,ו']. לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקֶרֶב הָאָרֶץ [ח,יח']. בְּעֶבֶר תֵּדַע כִּי אֲנִי בְּכָל-הָאָרֶץ [ט,יד']. הֵטַרְס תֵּדַע כִּי אֲבִדָה מִצְרַיִם [פ,רשת בא,יז']. וְאַנְחֵנוּ לֹא-נָדַע מִה-נִּעְבַּד אֶת-יְהוָה עַד-בָּאֵנוּ שָׁמָּה [י,כו']. לְמַעַן תֵּדַעוּ אֲשֶׁר יִפְלֶה יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל [יא,ד']. והנראה לומר בענין, שביסוד האמונה היא המצוה לידע את ה' והשגחתו בעולם. וכפי שמביא הרמב"ם במשנה תורה בספר המדע הלכות יסודי התורה הלכה ראשונה: יְסוּד הַיְסוּדוֹת וְעִמּוּד הַחֻקִּים לִידַע שֵׁשׁ שָׁם מִצְוֵי רָאוּנוּ. וְהוּא מִמְּצִיא כָל נִמְצָא. וְכָל הַנִּמְצָאִים מִשְׁמִימִם וְאֶרֶץ וּמָה שֶׁבִּינֵיהֶם לֹא נִמְצָאוּ אֶלָּא מֵאֲמֹתַת הַמִּצְוָה.

¹⁰ כדין אותיות שאינן גרוניות המנוקדות בחטף אשר הוסבר כבר בעבר (וראה גם בגיליון תהלים יד) שאם הן לפני גרונית הן נקראות כחטף הגרונית שכאן הוא קמץ רחב.

¹¹ לא להשגיח בספרים ותיקוני קוראים למיניהם המדגישים את הלמ"ד.

¹² יש חומשים שהשתבשו

וכפי שאמר דוד המלך לשלמה בנו, (דברי הימים א, כח, ט') וְאַתָּה שְׁלֹמֹה בְנִי דַע אֵת אֱלֹהֵי אֲבִיךָ וְעִבְדֶּהוּ. וידיעה זו של מציאות ה' היא בסיס האמונה. אך דרכי ההשגחה מי יְשׁוּרֵם וּמִי יִדְעֵם, וכבר משה רבנו רצה לדעת דרכי ההשגחה, מדוע צדיק ורע לו רשע וטוב לו, ולא נענה, באמרו: [שמות כי תשא לג, יח] הֲרָאֵנִי נָא אֶת-כְּבֹדְךָ, והקב"ה לא נענה לבקשתו וכדר' מאיר במסכת ברכות ז. באומרו: [לג, יט'] וְחִנְתִּי אֶת-אֲשֶׁר אֲחִין – אף על פי שאינו הגון, וְרַחֲמֵי אֶת-אֲשֶׁר אֲרַחֵם – אף על פי שאינו הגון. ודרכי ההשגחה נעלמו ממנו אף על פי שידיעת הימצאות ה' ברורה וזכה.

אך ביותר מתבררת האמונה כאשר מתברר לַיּוֹדֵעַ שאינו יודע דיו. ואשר על כן יש לומר כי יסוד הבטחון ושרש האמונה הוא במקום שהגיעה הידיעה אל תכליתה, ותכלית הידיעה שלא נדע, כמובא בספרים הק' בסגנונות שונים, וכמובא בספר "בחינות עולם" (יש קוראים אותו "בחינת עולם") שחבר המליץ הפניני ידיעה בן אברהם בדרשי וכמובא שם במקור:

תכלית מה שנדע בד – שלא נִדְעֶךָ. וכן הביאו דבריו הכלי-יקר שמות כה, י', וכן מובא בשל"ה הקדוש פרשת עקב תורה אור א וז"ל: כי ביותר שהאדם משיג, הוא משיג שאינו יכול להשיג, כמו שאמרו תכלית מה שנדע הוא שלא נדעך.

ושמא יש לומר שהשגה זו בהשגת האדם שאינו יודע, שהיא מעלה גדולה, יש לה אחיזה במאמר חז"ל במסכת ברכות: ד, א: "למד לשונך לומר איני יודע".

וכפי שאמר משה רבנו לפרעה [פר' בא, כו'] וְאַנְחֵנוּ לֹא-נִדְעָ מֶה-נַּעֲבֹד אֶת-ה' עַד-בִּאֲנֵנוּ שְׁמָה. ובזה חזק ה' אֶת-לֵב פְּרַעֲהַ כִּי זֶר לֹא יָבִין זֹאת וַיַּחֲשׁוּב אֶת חֹסֶר הַיִּדְיָעָה לַדָּבָר נַחוּת, ואילו לבני ישראל חוסר הידיעה הוא חיזוק גדול באמונה.

ואשר על כן העלים מאתנו הבורא ית' את דרכי פעולתו, כדי שנקיים דבריו ללא חקר. וכפי שנאמר (משלי כה, ב') כְּבֹד אֱלֹהִים חֲסֹתָר דָּבָר וּכְבֹד מַלְכִים חֲקֹר דָּבָר. ופירשוהו במדרש רבה: (בראשית פרשה ט') רַבִּי לֹוִי בִּשְׁם רַבִּי חֲמָא בַר חֲנִינָא אָמַר, מִתְחִלַת הַסֵּפֶר וְעַד כָּאן [נמעשה הבריאה] כְּבֹד אֱלֹהִים הוּא, חֲסֹתָר דָּבָר. מִכָּאן וְאִילָךְ [קיום תורה ומצוות] כְּבֹד מַלְכִים חֲקֹר דָּבָר, כְּבוֹד דְּבָרֵי תוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלוּ בַּמַּלְכִים, שֶׁנֶּאֱמָר (משלי ח, טו): בִּי מַלְכִים וּמַלְכוֹ, לַחֲקֹר דָּבָר.

וגזרה חכמתו ית' מתוך עצה עמוקה, שבגלות החל הזה תהיה ידיעת האמת נעדרת, וחשך יכסה ארץ וערפל לאומים, ומתוך המחשך של ידיעת ה' תבצבץ ותעלה ותזרח הבהקת אור האמונה המוחלטת והשלימה, כאור השחר העולה אט אט עד אשר מאיר את כל פני המזרח, ותאיר את מחשך ידיעת ה' לדורי דורות כאור שבעת הימים.

וכמאמר הנביא (ישעיהו יא, ט') לֹא-יָרְעוּ וְלֹא-יִשְׁחִיתוּ כָּל-הָר קִדְשֵׁי כִּי-מִלֵּאָה הָאָרֶץ דַּעַח אֶת-ח' פְּמִים לִים מְכָסִים. והוינו בה, מאי פְּמִים לִים מְכָסִים. והרי הנמים הם הים והים הוא הנמים, ומה הוא המכסה ומה הוא המתכסה. אלא כך גזרה חכמתו ית' שבכל ידיעה יהיה הכיסוי לפרטיה חלק בלתי נפרד ממנה, וכיסוי זה היא גילוי האמונה. (וכמובא בפרשת וירא עה"פ הקמִכָּסָה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה (יח, יז), עי'ש בלעומקו של מקרא).

ובתחתית חֲשִׁכַת הברואים השפלים נמצא פרעה באמרו "לא ידעתי את ה'", שאפילו במציאות ה' לא הכיר, וכנגדו ניצבת ומאירה דעת ה' הברורה אותה חֲלַק לִירָאִיו, באמרו: כִּי יִדְעֵתִי אֶת-מִכְאָלָיו (יז, א), והיא הידיעה שמורה על השגחת ה' בקרב הארץ.

ואף גם זאת, גם לאבותינו הקדושים אשר ידעו את ה', לא נתגלו להם דרכי ההשגחה במלואן וברום תכליתו, כאמרו "לֹא נִדְעֵתִי לָהֶם" (שמות ו, ג). ובזה למַדְנֵנוּ בוראנו שתכלית הידיעה היא האמונה, ולכן תכלית הידיעה שלנו בו ית' שלא נדע

דרכיו עד תומן, כדי שנגיע אל רום פסגת האמונה. כאומרו [פר' בא, יכו'] ואֲנַחְנוּ לֹא-נִדְעַ
מֶה-נִּעְבֵּל אֶת-ה' עַד-בָּאֵנוּ שָׁמָּה.

ובְּאִי-יָדִיעָה זו טמון אוצר של אמונה ויראת שמים טהורה. שכן אין מקורה בַּשָּׂדֶה
בור, אלא שואבת היא את מימיה מרום שמים עליונים ויניקת גידוליה ממעמקי
הענוה ותכליתה תשען על אֲדָנִי יָדִיעַת התורה אשר קדמה לעולם תתקע"ד דורות.
והוא סוד שליחותו של יהודה גִּשְׁנָה. וכן אמר הכתוב ואת יהודה שלח לפניו ... גשנה.
ופירש"י שם לבנות לו בית הוראה. שִׁפְחַּהּ הגאולה הבאה מתוך הגלות מוֹבְנִית היא
על אֲדָנִי התורה והיראה.

ובשימת לב יִרְאָה לְמַעַן ששליחותו של יהודה נכתבת בוא"ו החיבור. וְאֵת יְהוּדָה שִׁלַּח
לְפָנָיו... גִּשְׁנָה (בראשית מו, כח). היא הוא"ו המחוברת בין יהודה ובין הדורות הבאים. זו
הוא"ו שמחברת את בראשית עם שמות, את הדורות הראשונים עם האחרונים,
לכן נאמר וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בוא"ו החיבור. ופירשו בו במדרש רבה כמוסיף על הראשונים.
שמחבר את הדורות הבאים עם הראשונים.

ובהגיע תור האמונה להתגלות, יחד אתה מתגלים יסודותיה, הם עמקי הדעת
המאירים משברירי הוד אבותינו הק' אשר הם הם המרכבה, דרך קרני משה
רבנו עד אורו של משיח שבימיו יתקיים כִּי מְלָאָה הָאָרֶץ דַּעַת אֵת ה' כְּמִים לִים מְכֻסִּים,
בב"א.

ב ג שאלת הרב אברהם אומן נר"ו וַתִּתְמַרְהָ בְּחֶמֶר וּבְזָפָת, למה לא מפיק הא?

התשובה לזה בתורת הקורא וַתִּתְמַרְהָ - הה"א לא נשמעת, ונקרא וַתִּתְמַרְהָ". הערה יח

" וכתב האבן עזרא שהה"א היתה ראויה להיות במפיק, אלא שנחה כמו
שמצאנו פעמים נוספות שראוי להיות במפיק ונשמט המפיק (כגון: לִמֵּן הִים הַיָּסֵד, שמו"ט י"ח. ועוד). וכ"כ רד"ק (יחזקאל ט"ז מ"ה מכלול כ"ו ע"ב). וכן נראה מהתרגום כאן.
ולפי זה הקורא כאן "וַתִּתְמַרְהָ" במפיק, לא שינה משמעות.
מספר אכלה ואכלה¹³ נשלח ע"י אוריאל

י"ח לא מפיק ה"א בסוף תיכו' וסי' וַתִּתְמַרְהָ ולא יכלה עוד הצפינו

ב י ר' שאול שיף נר"ו וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מִשֶּׁה וַתֹּאמֶר כִּי מִן הַיָּמִים מִשִּׁיתָהוּ כתב הראשון לציון.
הרב הראשי, הרה"ג רבי מרדכי אליהו זצ"ל: כאשר משה רבנו נולד קרא לו אביו
"חֶבֶר", ואימו קראה לו "יְקוֹתִיאֵל" (ראה ילקוט שמעוני שמות רמז קס"ו). וכשהניחו אותו
ביאור ומצאה אותו בת פרעה, קראה לו "מִשֶּׁה" – "כי מן הימים משיתָהוּ", ויש אומרים
שקראה למשה "מניוס" (עיין באבן עזרא ב' פסוק י' שנשמו היה "מוניוס", ואח"כ
הוסיף: "אולי למדה בת פרעה לשונו או שאלה". מני אז נקרא שמו "מִשֶּׁה", כפי
שקראה לו בת פרעה. ולכאורה מדוע צריכים להתחשב בשם שקראה לו בת
פרעה? והרי מן הדין ראוי היה לקרוא לו "חבר" או "יקותיאל", כשמות אשר קראו
לו הוריו? אלא שמכאן אנו לומדים על גודל מעלתה של הכרת הטוב. מכיון שבת
פרעה היא זו אשר הצילה את משה מן היאור ואף חרפה את נפשה למענו, על
כן נקבע שמו כפי שהיא קראה לו.

חייב כל אדם להכיר טובה לכל מי שהיטיב עמו, ואפילו אם מדובר בדבר דומם
כמו עצים ואבנים. ובאמת מצינו אצל משה רבנו שנוהר מלהיות כפוי טובה ליאור
ולגרגירי חול אשר הצילו את חייו, שכן בשעה שהיה בתיבה היו גלי היאור נעצרים
לפניו ולא שטפו אותו (עיין מדרש רבה שמות פרשה ט', י'). וכן החול הציל את חייו
בשעה שהרג את המצרי, ולא היו לו כלים לחפור באדמה בכדי לקבור אותו (עיין

¹³ הספר מציג חילופים למשל זוג מקומות בוי"ו החיבור ובלעדי למשל אֶכְלָה (שמואל א, ט) לעומת וְאֶכְלָה (בראשית כו, יט).
הספר נקרא על שם החילוף הראשון.

שמות רבה פרשה י' ז. ומשום כך לא היכה משה רבנו את היאור במכות דם וצפרדע, וכן לא היכה את החול במכת כינים – זאת כדי שלא להיות כפוי טובה. מכאן ילמד אדם כמה יש להיזהר שלא לכפור בטובתו של חברו. ובזה גם יתבאר (א' ח'): "וַיִּקַּס מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף". התורה מגנה את פרעה על אשר לא זכר את הטובות שעשה יוסף עם מצרים, ואף כפר בטובות אלו.

מעניין לציין שעל פתח ביתו של הרה"ג חכם יוסף שלוש זצ"ל היה תלוי שלט גדול ובו כתוב: "כל הבא ברוך הבא, חוץ מכפוי טובה" (והוא כידוע היה יחיד ומיוחד בין גומלי החסדים, מלבד מה שהיה ראב"ד מקודש לבני עדתו). שבת שלום ומבורך, שאול יצחק שיף, רעננה

מאמר נוסף מהעלון בסוד שיח של ר"ש שיף נר"ו. הרב דויד ברוורמן, ערכים. פרשת שמות עוסקת בהרחבה בתהליך גדילתו של רבן של ישראל, משה רבינו. בתיה בת פרעה שמשתה אותו מן היאור ואימצה אותו לבן, העניקה לו את השם "משה". בנימוק: **כִּי מִן הַמֵּיִם מְשִׁיתִהוּ** שם זה נקבע לדורות, ואף לתורה עצמה קוראים "תורת משה" (יהושע ח, לא ועוד רבים) לדורי דורות.

מקשים בעלי התוספות, שהיה מן הראוי לה לקרוא למשה 'משוי' או 'נמשה', שהרי 'משה' פירושו מושה את האחר, בהווה, אולי גם בעתיד, אך כאן היא מציינת: "כי מן המים משיתיהו" על העבר? **א"ה. כלל קבע לנו ראב"ע חת"מ** (במדבר כו, יב) – **אל תבקש דקדוק בשמות**. ואכן בבעלי התוספות כתוב שבתייה בת פרעה לא ידעה את שפת לשון הקודש והשם 'משה' טעות הוא. אולם הדבר תמוה, כי כיצד זה יתכן שהקב"ה הסכים עמה על השם הזה, המבוסס על טעות בשפת לשון הקודש? ובכלל יש להתבונן בתוכן עצם השם "משה", הרי למדונו חז"ל שנתנו לו למשה רבינו עשרה שמות המבטאים את מהותו וייחודיותו: כמו אביגדור, חבר, יקותיאל, טוביה, וכו'. כאשר כל שם מסמל את אשר פעל משה רבינו בכלל ישראל. אך נאמר בילקוט שמעוני: "עשרה שמות היו לו למשה... אמר לו הקב"ה למשה: חת"מ! מכל שמות שיש לך, איני קוראך אלא בשם שקראתך בתייה בת פרעה – "ותקרא שמו משה כי מן המים משיתיהו"... ומדוע? במדרש רבה נכתב: "מכאן אתה למד שזכרם של גומלי חסדים.

אף-על-פי שהרבה שמות היו לו למשה לא נקבע לו שם בכל התורה אלא כמו שקראתו בתיה בת פרעה, ואף הקב"ה לא קראו בשם אחר. עדיין יש לברר את פשרו של השם, שהרי ידועים הם דברי מדרש "שכל טוב" על דברי הפסוק בתהילים: **לְכוּ חֲזוּ מַפְעָלוֹת יְיָ אֲשֶׁר שָׁם שְׁמוֹת בְּאֶרֶץ** (תהלים מו, ט) אל תקרא שמות, אלא נשמות, שמו של אדם הוא על מעשיו" ומכאן מתעצמת התמיהה, האם באמת השם משה הוא חסר תוכן ומשמעות ורק מפני כבודה של בתייה נתן לו שם זה לדורי דורות?

רבי עובדיה ספורנו מבאר ביאור נפלא ובו מוסר העכל עצום: "ותקרא שמו משה – ממלט ומושה אחרים מצרה. "ותאמר כי מן המים משיתיהו" הטעם שקראתו משה להורות שימלט את אחרים הוא, כי אמנם משיתיהו מן המים אחר שהיה מוטל בתוכם, וזה לא היה כי אם בגזירת עירין כדי שימלט הוא את אחרים. ע"כ. ממשיכים שם על דרך המוסר ואינו מעניננו.

ב יג מדברי הרב חיים גריינימן ז"ל על התורה. לְרַשֵּׁעַ לְמַה תִּכָּה רַעַף כְּתָב רַשִׁי דַּע"פ שֵׁלָא הִכְהוּ, נקרא רשע בהרמת יד ולמדו כן בסנהדרין נ"ח ב' מדקאמר למה תכה רעך למה הכית לא נאמר אלא למה תכה אף על פי שלא הכהו נקרא רשע. ואין לומר דבין הכאה להכאה אמר לו למה תכה, והעדיף לומר למה תכה מלמה הכית כי מאי דהוה הוה, דברישא דקרא כתיב נָצִים ומשמע דעדיין לא הגיע להכאה, (ומ"מ אי לאו למה תכה, היה אפשר לפרש דכבר הגיע להכאה).

ואיכא מאן דאמר בגמרא דהמרים יד על חברו נקרא חוטא, ולכאורה רשע גרע מחוטא, ואפשר דשם רשע נופל גם על רשע בלב אע"פ שעדיין לא עשה מעשה, ואתי לאשמועינן דחשבינן ליה כעשה מעשה, אע"פ שלא עשה, ונקרא חוטא. — לכאורה מהאי קרא שמעינן נמי דאפילו לא הגביה ידו אלא איים להגביה נקרא חוטא, ואם חוטא גרע מרשע, יש נפקותא בזה לענין פסול לעדות, עיי' חו"מ סי' ל"ד ס"ד בהגה"ה.

ע"כ מדברי הר"ח גריינימן ז"ל. יש להעיר שהביטוי 'למה תכה' מתפרש בלשון המדוברת שלנו 'למה אתה מכה' [ובלשון עלגים, 'מרבץ'...]. כלומר בפשוטו של מקרא יתכן מאוד שכבר הכו זה את זה, ולא הבנתי את דברי הרב מה דיוקו מהמלה נעים אם הגיעו להכאה או לא. הוא עצמו מודה שזה לא מוכיח. הדיוק של התלמוד המובא ברש"י, הוא בבידול בין 'הכית' ל'תכה'.

ג א דפי פרשת השבוע בר-אילן שמות פב

רועה ומנהיג – האות והמטה בנימין סלנט קיבוץ סעד.

סיפור שליחותו של משה מתחיל בהתגלות מלאך ה' אליו: "וּמַשֶּׁה הָיָה רֹעֶה אֶת צֹאן יִתְרוֹ חֹתֶנִּי כִּזְכֹּן מִדֶּן וַיִּנְהֶג אֶת הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר וַיָּבֹא אֶל הָר הָאֱלֹהִים חֲרֵבָה". לשאלה למה נבחר משה, המדרש עונה, שהמילים **רועה וינהג** מלמדות על משה:

"וּמַשֶּׁה הָיָה רֹעֶה", עתידין ישראל להיגאל ממצרים, והיה משה מתוקן להם, דכתיב: "וּמַשֶּׁה הָיָה רֹעֶה". **וַיִּנְהֶג אֶת הַצֹּאן אַחֲרֵי הַמִּדְבָּר**, אמר ר' יהושע בן קרח... רמז לו שינהג את ישראל ארבעים שנה (תנ"י שמ' יז) (תנ"י שמ' יב, תר"ש).

ההתגלות: ה' נגלה למשה מתוך הסנה הבורח, ותגובת משה הייתה: "וַיִּסְתֹּר מִשֶּׁה פָּנָיו כִּי יֵרָא מִהִבֵּיט". מכאן שהבין לפני מי הוא עומד. משה חווה את ההתגלות, את הקשר לבורא עולם. וכאשר שאל: "וַאֲמָרוּ לוֹ מַה שְּׁמוֹ מַה אָמַר אֲלֵהֶם? נִתְּנָה לוֹ הַתְּשׁוּבָה: "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה... אֶהְיֶה שְׁלֹחַנִי אֵלֵיכֶם... ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם... זֶה שְּׁמִי לְעֹלָם וְזֶה זִכְרִי לְדֹר דֹּר". פירוט השמות מוביל לשאלת המהות: מה היא ידיעת ה'?

רש"י הירש הרב שמשון בן רפאל הירש, תקסח-תרמח (על אתר):

כל ידיעתנו את ה' אינה אלא ידיעת "שמותיו של הקב"ה". כל שעלינו לדעת על ה', כל שגילה ה' על עצמו, לא לעין נועד אלא לאוזן. והשמות, בהם אנו מכנים אותו, משקפים את מושגינו על הנהגתו אותנו, ועל יחסינו אליו. מכאן הביטויים רבי המשמעות: "דעת שם ה'" **א"ה**.

אולי הכוונה לדעת את יי' (יושע ה, ג) ודומיו, "אֲשַׁבְּחֶהוּ כִּי יָדַע שְׁמִי (תהלים צא, יד)".

בעל המשך **חכמה** הרב מאיר שמחה הכהן מדווינסק, תקפג-תרפו מפרש כך את אותם פסוקים: פירוש, שהבורא יתברך שמו, השגת הווייתו נצחית ובלתי מושגת, קדמון ושלם בתכלית השלמות בקדמותו האמיתי לאין סוף, רק משתנה בשמותיו לפי השגת הנבראים. הרב מצטט כאן קטעים ממאמרו הנפלא של רבי אבא בר ממל (שמ"ר, פרשת שמות ג, ו): אמר ליה הקב"ה למשה. שמי אתה מבקש לידע? לפי מעשיי אני נקרא: פעמים שאני נקרא באל שדי, בצבאות, באלוהים, בה'. כשאני דן את הבריות אני נקרא אלוהים. וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נקרא צבאות. וכשאני תולה על חטאיו של אדם אני נקרא אל שדי. וכשאני מרחם על עולמי אני נקרא ה'. שאין ה' אלא מידת רחמים, שנאמר: "וַיְיָ אֵל רַחוּם וְחַנּוּן (שמות לז, ו)". הוי: "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה" אני נקרא לפי מעשיי.

בעל ה"משך חכמה" ממשיך: "ואמר לו למשה התגלות חדשה בשם הויה, אשר לא נתגלה בזה לאבות בעודם בחיים עלי ארץ".

הרב סולובייציק הרב יוסף דב הלוי (תרסג-תשנג), **פרקים במחשבת הרב**, עמ' 11. מתייחס לנושא ידיעת ה', וגם למדרש משמ"ר:

אין ביכולתו של בן אנוש להשיג את המהות האמיתית של האל, "כִּי לֹא יֵרָאֵנִי הָאָדָם וְחַי (שמות לג, כ)". הרוח האנושית אינה מסוגלת להקיף את האינסופי. למרות זאת יודעים אנו את ה' לפי מעשיו ובאופן שהם משפיעים עלינו בעולמנו. אלה הן תכונותיו – מידותיו. כדברי המדרש: "אמר ליה הקב"ה למשה, שמי אתה מבקש לידע? לפי מעשיי אני נקרא".

השליחות: "וזוה לך האות".

ה' אומר למשה: "וְעַתָּה לְכָה וְאֶשְׁלַחְךָ אֶל פְּרַעֲה וְהוֹצֵא אֶת עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם (שמות ג, י)". מתברר למשה שלפניו שליחות מורכבת והוא שואל: א. "מִי אֲנִי?" האם אנוכי ראוי למשימה? ב. "כִּי אֵלֶּךָ אֶל פְּרַעֲה?" ג. "וְכִי אֲוִצִּיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם?". על כך ה' משיבו: "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ וְזֶה לְךָ הָאוֹת כִּי אֲנִי שְׁלַחְתִּיךָ". משה נענה ומקבל את שליחותו, והאות הוא גם הסימן לכך. רבות נכתב על האות, שהוא מעין 'סימן' (כך יונתן בן עוזיאל: סימנא) למה שעתיד להתרחש. בכך הוא שונה מן האותות והמופתים שיתרחשו בעזרת המטה. הפרשנים העלו דעות שונות באשר לטיבו של האות; הוא

מיוחד ולא נעשה בו מופת, ותכליתו להודיע. כך רש"י: "המראה אשר ראית בסנה". כשתצאו ממצרים "תעבדון (אותי) ... על הָהָר הזה" (שם' ג:יב). ראב"ע רבי אברהם אבן עזרא, ד'תתקכ"ד-תתמח. (הפירוש הקצר):

אמרו גאונים "זֶה לָךְ הָאוֹת" שב למילת "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ" (שם:יב). ואחרים אמרו כי הוא רמז לאש הסנה. גם זה אות היה... והנכון בעיני כי אות יתחלק בלשון הקודש לטעמים רבים... וטעם "זֶה לָךְ הָאוֹת" למה שלחתיך להוציא את העם שתעבדו אותי על ההר הזה. גם יתכן להיות פירוש "זֶה לָךְ הָאוֹת" רמז לסנה (סיני), כי זה מקום מובחר שתעבדוני שמה. הרמב"ן רבי משה בן נחמן, ד'תתקנ"ד-ה'ל (נפטר בעכו). הולך בדרך שונה:

רבו הפירושים במקרא הזה. והנכון על דרך הפשט, כי הקב"ה אמר למשה שני דברים: שירד להצילו (את העם) מיד מצרים, והיה אפשר שיצילם בארץ גושן... אבל הבטיח עוד להעלותו מן הארץ ההיא כולה אל מקום הכנעני. ומשה נתיירא משתיהן, ואמר: "מִי אֶנֶכִּי כִּי אֶלֶף אֶל פְּרַעֲה" וואמר עוד... "וְכִי אוֹצִיא אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם"? ועל שתיהן ענה ה'. אמר לו: אל תירא מפרעה "כִּי אֶהְיֶה עִמָּךְ" להצילך, "זֶה לָךְ הָאוֹת" אל העם "כִּי אֶנֶכִּי שְׁלַחְתִּיךָ" אליהם, כי "בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת הָעָם מִמִּצְרַיִם תַּעֲבֹדוּן אֶת הָאֱלֹהִים עַל הָהָר הַזֶּה".

הפלא באות.

קויפמן יחזקאל קויפמן, תולדות האמונה הישראלית, ת"א תשכ"ד, עמ' 473 – 475. מתייחס להתגלות בסנה – בסיני, ומגדיר שני נושאים/מוטיבים המופיעים בפעם הראשונה: "הנביא השליח הישראלי" ו"הפלא האות", כאשר "הפלא אות" של "הנביא-השליח" מעיד על שליחותו של הנביא במצוות הא-לוהים. קויפמן עושה הבחנה ברורה בין הקוסם והקסם האלילי שפועל בכח עצמו, לבין משה ואהרן הפועלים כשליחי אלוהים: "מקור הפלא הוא לא חכמת-כשפים, אלא רצון האל והוא אות לשליח".

אורבך אפרים א' אורבך, חז"ל פרקי אמונות ודעות, ירושלים תש"ל, עמ' 87. עושה גם הוא את ההבחנה בין מעשי הכישוף המאגיים, "שאף הם נראים כמעשים נפלאים", ובין האל במקרא, "שאינו משתמש... באמצעים מאגיים... נפלאותיו של משה הם אצבע אלוהים", והוא מביא גם מדברי קויפמן (שצוטטו לעיל).

הרמב"ם רבי משה בן מימון, ד'תתצח-ד'תתקסד, הלכות יסודי התורה פרק ח' הלכה א. כותב על האותות והמופתים:

משה רבנו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בליבו דופי... אלא כל האותות שעשה משה במדבר לפי הצורך עשאם.

המטה

כאשר משה מהסס, מפקפק, ושואל: "וְהָאֵל לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה'". ה' משיבו: "וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְיָ מַה זֶה בְּיָדְךָ וַיֹּאמֶר מֶטֶה. וַיֹּאמֶר הַשְׁלִיכֵהוּ אֶרְצָה וַיִּשְׁלַכְהוּ אֶרְצָה וַיְהִי לִנְחָשׁ".

רש"י הירש מסביר את שאלת משה:

משה אמת ותורתו אמת, אולם כאן בתחילה... היה מקום לפקפוקים בשליחות משה, וגם צדק משה בצפותו מראש כי ספקות יעלו בקרב העם.

הרב הירש טוען, כי הפיכת המטה לנחש "אמצעי הוא לשכנע בו, כי מי שמצויד ביכולת הפיכת זו שלוחו הוא של כוח יחיד ומיוחד: כוח, הקובע את הסדר והמהלך הטבעיים של כל דבר". בהמשך הוא שואל: "ובכן מה הוא מטה? (ועונה) הינו הסמל המאפיין במיוחד את הטבע הכבוש תחת יד האדם" (וראו שם עוד).

אזכורו של המטה בין "עשרה דברים שנבראו בערב שבת בין השמשות" (אבות ה, ו) מלמד על ייחודו ועל התפקידים הרבים שמילא בהמשך. במדרשים יש התייחסות רבה גם לכינויו כמטה האלוהים וכמטה אהרן, כך בשמות רבה:

וּמֶטֶה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי (שם' יז:ט) אמר לו מטה זה בידי, שאמר המקום, יהי בידך לעולם. ד"א: ... כשעשה בו אהרן נסים נקרא על שמו שנאמר "מֶטֶה אֶהְרֹן" (שמות ז, יב), ובזמן שעשיתי אני נסים נקרא על שמי. ובזמן שהקב"ה עושה נסים נקרא על שמו שנאמר: "מֶטֶה הָאֱלֹהִים" (שמות ד, כ).

הרב עופרן אילעאי עופרן, תורה של הנפש, תל אביב, עמ' 57 (וראו שם סעיפים נוספים בנושא). מקדיש לכך בספרו פרק מיוחד: "המטה של משה כחפץ מעבר". עופרן מסביר שבד"כ 'חפץ מעבר' עוזר לאדם בשלבי התבגרותו. כאן המטה משמש למשה "כלי המסייע להתמודדות עם מצבי מצוקה המתעוררים עקב פקפוק באמונה בנוכחותו של הקב"ה, בקיומו או באמתות דבריו". עופרן מרחיב את פירושו לשלבים השונים בהתפתחות תפקודו של המטה, ובהמשך, לאחר שהביע משה את חששו במעמד הסנה: "וְהָאֵל לֹא יֵאֱמִינוּ לִי וְלֹא יִשְׁמְעוּ בְּקוֹלִי כִּי יֹאמְרוּ לֹא נִרְאָה אֵלֶיךָ ה'", הוא כותב:

בתשובה לחששו המוצדק של משה, כי העם לא יאמין לציוויו של אל מופשט, שלא התגלה אליו, מציע הקב"ה את המטה כסימן. ברור שהמטה איננו "הדבר עצמו", אך ביכולתו לסייע להתמודד עם הקושי באופן זמני, עד אשר יתגלה הקב"ה לכל העם והאמונה בו תקנן בלבבות. לאחר סירוב נוסף של משה: "שְׁלַח נָא בְיָד תְּשַׁלַּח" עופרן ממשיך:

מצווה הקב"ה (בחרי אף) על משה ללכת למצרים, ומורה לו מפורשות לקחת את המטה: "וְאֵת הַמֶּטֶה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ" (ומוסיף): ברגע אחד, סתמי כמעט, נוצקת לתוך החפץ הזה משמעות אדירה. לו היה מדובר במטה גרידא, יכול היה משה ליטול ענף חלופי בהגיעו למצרים, אך אותו חפץ פונקציונלי מועלה, תוך פסוקים בודדים, מדרגת "מטה משה" לדרגת "מטה האלוהים". עולם שלם של משמעות נדחס אל אותו אובייקט. סמל לנוכחותו של הקב"ה ול"אמיתת הימצאו". אין הוא מטה ככל המטות... הוא נעשה יחיד ומיוחד שערכו לא יסולא בפז.

למדנו, שהאות הוא סימן, והאות הוא פלא. ונפלאותיו של משה הם אצבע אלוהים, והמטה הוא סמל; יש בו כוח מיוחד הקובע את הסדר והמהלך הטבעיים של כל דבר. השליחות המורכבת של משה היא שליחות עם משמעות היסטורית של גיבוש העם, הוצאת בני ישראל ממצרים, מעמד הר סיני ולכתם במדבר בדרכם לארץ. ע"כ בנימין סלנט דפי בר-אילן

הרב עמרם אייזנשטיין נר"ו

הסבר לשינוי הטעמים בששת האומות שהיו בארץ ישראל

ג ח וְאֵרָא לְהַצִּיל׃ מִיַּד מִצְרִים וְלִהְיוֹתָ מִן-הָאָרֶץ הַהִוא אֶל-אֶרֶץ טוֹבָה וְרַחֲבָה אֶל-אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ אֶל-מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי:

הנה בדרך כלל כשיש ששה פרטים בפסוק אחד, הטעמים מחלקים את זה שלש שלש, או: ארבעה ושנים, והארבעה הראשונים מחולקים לשנים שנים. ואילו כאן זה מחולק לשנים וארבעה.¹⁴

וכן מצינו בעוד הרבה פסוקים: בפסוק יז וְאָמַר אֲעֲלֶה אֲתָכֶם מִעֲנִי מִצְרַיִם אֶל-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי אֶל-אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ: וכן לקמן כג כג כִּי-יֵלֶךְ מִלֵּאכָה לְפָנֶיךָ וְהִבִּיאֲךָ אֶל-הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַיְבוֹסִי וְהַחִתִּי: וכן לקמן לג ב וְשַׁלַּחְתִּי לְפָנֶיךָ מִלֵּאכָה וְגַרְשָׁתִי אֶת-הַכְּנַעֲנִי הָאֱמֹרִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוֹסִי: וכן לקמן לד יא שְׁמֹר-לָךְ אֶת אֲשֶׁר אֶנֶכִּי מִצֹּד הַיָּם הַנִּי גֵרֶשׁ מִפְּנֵיךְ אֶת-הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוֹסִי: וכן ביהושע ט א וַיְהִי כְשֶׁמַּעַ כָּל-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בָּהֶר וּבְשִׁפְלָהּ וּבְכָל-חוֹף הַיָּם הַגָּדוֹל אֶל-מֹל הַלְבָנוֹן הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי הַפְּרָזִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי: וכן שם יב ח בָּהֶר וּבְשִׁפְלָהּ וּבְעֵבֶרְכָּהּ וּבְאֲשֻׁדָּתָהּ וּבְמִדְבָּרָהּ וּבְנִגְבַּ הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי הַפְּרָזִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי:

ואולי הביאור בזה, שהחוי והיבוסי לא היו חשובים, [ואולי זה משום שהיו מועטים בכמות, ולא היו יראים מהם כ"כ. וכן השטח שלהם קטן, ולכן לא היה כ"כ מעלה בירושתם], ולכן הפיסוק של הפסוק הוא כאילו שיש רק ארבע אומות: כנעני חיתי אמורי ופריזי. והחוי והיבוסי נטפלים לשני האומות האחרונות.

ולכן במקום שלא כתוב את החוי, אלא את היגרשי, זה כן מחולק בצורה רגילה. דהיינו בנחמיה¹⁵ ט ח וּמִצָּאָתָא אֶת-לִבְבֹד נֶאֱמַן לְפָנֶיךָ וְכָרוֹת עָמֹ הַבְּרִית לְתֵת אֶת-אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי הַחִתִּי הָאֱמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַיְבוֹסִי וְהַגְרָשִׁי לְתֵת לְזִרְעוֹ וְתָקַם אֶת-דְּבָרֶיךָ כִּי צִדִּיק אָתָּה:¹⁶

ומה שהטעימו בדברים כ יז כִּי-הִתְחַסְּתָּ תַּחְרִימָם הַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי הַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִתִּי וְהַיְבוֹסִי כְּאֲשֶׁר צִוָּךְ יְיָ אֱלֹהֶיךָ: וחילקו את זה לארבעה ושנים, למרות שגם שם נזכרו החוי והיבוסי. נראה שהטעם הוא משום שרק כלפי ירושת הארץ והנצחון עליהם, בזה האומות הקטנות הם פחות חשובים. משא"כ כאן שהפסוק מדבר במצוה של 'יהרם תחרימם', בזה אין הבדל בין אומה גדולה לאומה קטנה. ולכן זה שהחוי והיבוסי הם קטנים, אינו סיבה שיהיו טפלים כאן.

¹⁴ שהרי בינעני והחתי הפסיק בזקף, וביפריזי זה זקף שני, והזקף הראשון הרי מפסיק יותר.

¹⁵ לא רצוי לקרוא כך את שם הקטע מספר עזרא. לפי חז"ל זה חלק מספר עזרא, יש לנו רק 11 כתובים ואם נמנה את נחמיה ואת דברי הימים ב, נגיע ל13. בבלי סנהדרין צג ב מוכרי, כל מילי דעזרא, נחמיה בן חכליה אמרינהו, ונחמיה בן חכליה מאי טעמא לא איקרי סיפרא על שמייה? אמר רבי ירמיה בר אבא: מפני שהחזיק טובה לעצמו, שנאמר זכרה - לי אלהי לטובה (בסוף הספר). והחלוקה הנוצרית נוגדת את רצון קדמונינו!

¹⁶ אמנם ראה לקמן שאפשר דהיינו משום שהוזכר כאן הגרשי.

ומה שבשופטים ג ה מוטעם: ובני ישראל ישבו בקרב הפנעני החתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסי: הרי שהפסיקו ביכנעני לבדו, נראה שזה מחמת שבעיקר ישבו בקרב הכנעני, ומכל שאר האומות נשאר רק מעט. ומ"מ זה רק כשכתוב רק ששה אומות, אבל כשכתוב את כל השבעה אומות, זה מחולק לחמשה ושנים, [והחמשה מחולקים ל-שלושה ושנים], וכמו בכל התורה.¹⁷

ד טו הרב גור אריה צור נר"ו ואנכי אהיה עם-פִּיךָ ועם-פִּיהוּ ואנכי אחיה. שתי מידות הן כנ"ל, והקב"ה חילקן אחד למשה ואחד לאהרון. וזה שאמר עם פִּיךָ ועם פִּיהוּ. מידת אנכי, עם פִּיךָ, של משה, ומידת אחיה, עם פִּיהוּ של אהרון. ונרמז לו כן, ששתי אותיות אחרונות מאנכי, כ"י, נמצאות במילה פִּיךָ. ושתי האותיות האחרונות מאהיה, י"ה, נמצאות במילה פִּיהוּ. וכן ראוי למשה מידת אנכי, להיות השגחת ה' עליו בעת התיצבו לפני פרעה, וכמובא לעיל שמידת האנכי היא מספירת הבינה, ובכך היא בחינת הדין, ומידת אהיה שהיא מידה עליונה של התתפשטות הרחמים בעולם, ראוי לאהרון ביותר, שכן הוא יהיה לך לפה וצריך לרחמים שיהיו דבריו נשמעים.

תן לחכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בעניינים לשוניים

בכתובת: info@maanelashon.org

☺ בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותבים ☺

¹⁷ בדברים ז א מוטעם: כִּי יִבְיָאֵךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה בָּא-שָׁמָּה לְרִשְׁתָּהּ וְנָשַׁל גּוֹיִם-רַבִּים | מִפְּנֵיךְ הַחֲתִי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֲמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרָזִי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי שְׂבָעָה גוֹיִם רַבִּים וְעַצוּמִים מִמֶּךָ: וְכֵן בִּיהוֹשֻׁעַ ג י מוטעם: וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ בְּזֹאת תִּדְעוּן כִּי אֵל חַי בְּקִרְבְּכֶם וְהוֹרֵשׁ יוֹרֵשׁ מִפְּנֵיכֶם אֶת-הַכְּנַעֲנִי וְאֶת-הַחֲתִי וְאֶת-הַחִוִּי וְאֶת-הַפְּרָזִי וְאֶת-הַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֲמֹרִי וְהַיְבוּסִי: וְכֵן שם כד יא מוטעם: וַתַּעֲבְדוּ אֶת-הַיָּדֹן וַתָּבֹאוּ אֶל-יְרִיחוֹ וַיִּלָּחֲמוּ בָכֶם בְּעַל־יְרִיחוֹ הָאֲמֹרִי וְהַפְּרָזִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַחֲתִי וְהַגִּרְגָּשִׁי הַחִוִּי וְהַיְבוּסִי וְאַתֶּם בְּיָדְכֶם: